

Hüsn ü Aşk'ta 'Çün' Edatının İşlevleri

Ayberk KURTGEL¹

Öz

Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib tarafından 18. yüzyılda aruzun, mef'ûlü/mefâ'ilün/fe'ûlün vezni kullanılarak mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan bir eserdir. Eser, Hüsn ve Aşk arasındaki aşkı konu alarak okuyucuya tasavvufi mahiyette bir içerik sunmasıyla ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada ise Hüsn ü Aşk'ta geçen çün edatının yapı ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Çün edatının yer aldığı beyitler önce cümle dizilişi bakımından çözümlenmiş ve beyitlerin ifade ettiği anlam düzyazıya aktarılmıştır. Buna göre eserde çün edatının; -DIĞI için, -DIĞIndAn dolayı/çünkü, -DIĞIndA, -(y)IncA, gerçi, her ne kadar, -DIktAn sonra/-Ip, hem hem/hem-üstelik, gibi/-DIĞI gibi/benzer, -DIkçA, mademki, eğer/-sA, -nIn için/-(y)A, -mAk/-mAsI için, -(y)ArAk, bir de/ve/ve bir de işlevleriyle kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca edatın, tam çekimli eylemlerin ve tümleci olan diğer sözcüklerin önünde yer alması, onun sözdizimsel olarak öbeğin başını solda temsil ettiğini göstermektedir. Edat, ağırlıklı olarak zarf-fiilleri temsil etse de biçimbirim formu sergilememektedir.

Anahtar Sözcükler: Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib, Çün Edatı, Sebk-i Hindi

The Functions of 'Çün' Preposition in Hüsn ü Aşk

Abstract

Hüsn ü Aşk is a work was written by Şeyh Galib in the 18th century as using mef'ûlü/mefâ'ilün/fe'ûlün aruz prosody with masnavi verse. The work comes to the forefront by presenting sufistic content to the reader by being about of love between Hüsn and Aşk. In this study, the structure and functions of the preposition çün in Hüsn ü Aşk are emphasized. The couplets in which the preposition çün takes place are first analyzed in terms of sentence order and the meaning of the couplets is transferred to prose. Accordingly, in the work preposition çün was used with functions of -DIĞI için, -DIĞIndAn dolayı/çünkü, -DIĞIndA, -(y)IncA, gerçi, her ne kadar, -DIktAn sonra/-Ip, hem ... hem/hem-üstelik, gibi/-DIĞI gibi/benzer, -DIkçA, mademki, eğer/-sA, -nIn için/-(y)A, -mAk/-mAsI için, -(y)ArAk, bir de/ve/ve bir de. In addition, the fact that the preposition is in front of full-inflected verbs and other words which are its complement indicates that it syntactically represents the head of the phrase on the left. Although the preposition predominantly represents the gerundiums, it does not exhibit the morpheme form.

Keywords: Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib, Çün Preposition, Sebk-i Hindi

Atf İçin / Please Cite As:

Kurtgel, A. (2024). Hüsn ü Aşk'ta 'Çün' Edatının İşlevleri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 9 (2), 304-322. Doi: <https://doi.org/10.58648/inciss.1386738>

¹ Arş. Gör. – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, akurtgel@ohu.edu.tr,

 ORCID: 0000-0003-4813-2849

Giriş

Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib tarafından 18. yüzyılda, 1782-3 yılında (Gültekin, 2011:5; Holbrook, 2017:43) kaleme alınan tasavvufi mesnevi niteliğinde bir eserdir. Şeyh Galib sebab-i telif bölümünde eseri, kendisinin bulunduğu bir mecliste Nâbî'nin *Hayrâbâd* adlı eserinin övülüp yerine yenisinin yazılamayacağını söylemesi üzerine kaleme aldığını ifade eder. Bunun üzerine Şeyh Galib, altı aylık kısa bir sürede Hüsn ü Aşk'ı tamamlamıştır (Okçu, 1999, para. 1; Bingöl, 2013:208).

Eser aruzun, mef'ûlü/mefâ'ilün/fe'ûlün vezniyle yazılmıştır (Babacan, 2010:4). Hüsn ü Aşk'ın mesnevi bölümünü oluşturan beyit sayısı 2041 olmakla birlikte aralarda karşımıza çıkan dört tardıyyeyle birlikte bu sayı 2101'e ulaşmaktadır. Şeyh Galib, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve kendi babası Mustafa Reşid Efendi hakkında övgüler sunduktan sonra eserin sebab-i telif bölümüne geçmekte ve ardından esere giriş yapmaktadır (Okçu, 1999, para. 2).

Hüsn ü Aşk'ın bugüne kadar 55 yazma nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan sekizi 1213/1799 yılından önce, yirmi altısı 1216-1312 / 1802-1895 arasında istinsah edilmiştir. Geriye kalan 21 nüshanın ise istinsah ve müstensih tarihi konusunda net bir bilgi yoktur. Hüsn ü Aşk'ın en eski nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 numarada kayıtlı olan nüshadır. Bu nüsha Şeyh Galib'in kendi el yazısıyla kaleme alınmıştır. Nüshanın tarihi 1197/1783 yılına dayanmaktadır (Gözitok, 2020:537).

Çün Bağlama Edatı

Çün/çü bağlama edatının İslami dönem metinleriyle birlikte Farsçadan alıntılandığı, Pehlevicede *çî* ve *gün* kelimelerinin birleşmesiyle oluştuğu ve *çigün* şeklinde kullanıldığı bilinmektedir. Edatın, Harezmi ve Çağatay Türkçesi metinlerinde Türkçeleştiği ve bu yüzden metinlerde de *çün* ve *çü* olarak geçtiği söylenmektedir (Boltabayev, 2023:664; Demirbilek, 2012:42; Kaya, 2019:295).

Harezmi Türkçesinde Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinde bu edatın “mademki, demek ki ve değil mi ki” işlevlerinde kullanıldığı görülmektedir. *Çün* edatının kullanımı Çağatay Türkçesi eserlerinde yaygınlaşmakla birlikte, XIV. yüzyılda Lutfî, Şeyhzâde Atayî ve Yusuf Emîrî gibi şairler vezin oluşturmak amacıyla bu edata başvurmuşlar ve yeri geldiğinde onu *çü* şekliyle kullanmışlardır. Edatın *çün* şeklinin kullanımı XIX. yüzyıldan itibaren azalsa da zaman zaman bazı şair ve yazarların eserlerinde varlığını sürdürmüştür (Boltabayev, 2023:664).

Çün edatının kullanım yerleri, işlevleri ve sözdizimsel yapısı, eserden esere ve yüzyıldan yüzyıla değişiklik göstermektedir. Edatın Çağatay Türkçesindeki kullanımlarında *çün*ün yanı sıra *çü* ve *çün* biçimleri de mevcuttur. Çağatay Türkçesindeki işlevler; “mademki; zira; demek ki, öyleyse; artık; vakta ki, gibi, kadar, iken” olarak kullanılmaktayken Harezmi Türkçesinde ise “eğer; zira; gibi” olmak üzere karşımıza çıkmaktadır. Kıpçak Türkçesinde *çün* edatının, “eğer; artık; madem ki; fakat; gibi, -dığı gibi, sanki, adeta; zira, nasıl olsa; vakta ki, -dığı zaman, -dığı takdirde; -dığı için, -dıktan sonra” işlevleriyle kullanıldığı görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde *çün*ün edat olarak kullanıldığında *gibi* işlevi taşıdığı, bağlaç olarak kullanıldığında ise *çünkü* ve *çünkü* sözcükleriyle beraber “çünkü, zira, -dığı için; mademki, değil mi ki, -dığına/-eğine göre; -dığı için, -dığından dolayı; -ınca, -dığı zaman; -dıktan/-mesinden sonra, -mesi ardınca; -incaya kadar; eğer, -(ma)-(y)ınca, -(ma)dığı takdirde, -r/-mez ise; gerçi, her ne kadar... -se de, -se de; fakat; o halde, öyleyse; -r iken, -dığı sırada” işlevlerini ifade ettiği ortaya konmuştur (Boltabayev, 2023:665; Kaya, 2019:296; Eckmann, 2013:106; Argunşah, 2013:143).

Gürer Gülsevin *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* adlı eserinde *çün* edatını *Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)* başlığı altında *Zaman Zarf-Fiilleri* içerisinde incelemiştir. Gülsevin burada, tümcedeki diğer unsurlarla bir araya gelerek zarflaşan fiillere odaklanmış ve *çün* edatını bu gruba dahil etmiştir. Edatı, *çün (ki)* olarak ele almakta ve *-(y)Inca, -DığIndA* zarf-fiili işlevlerinde kullanıldığını vurgulamaktadır (2011:125-129).

Yûnus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye'si* ve *Dîvân'ında çün* edatı, *çün* ve *içün* biçiminde görülmektedir. Kullanıldığı yerlerde ise sebep-sonuç, bir şeye ait olma, amaç ve zarf işlevleriyle karşımıza çıkmaktadır. *İçün* edatı, kendisinden önceki sözcükle ayrı yazılabildiği gibi “neyiçün”, “yâriçün” gibi örneklerde birleşik de yazılabilmektedir (Kurtgel, 2022, 2023; A. T. Doğan, 2021).

Çün edatı, genellikle tümce başında yer alan bir edat olsa da zaman zaman tümce ortasında da yer alabilmektedir. Çün edatının tümceleri birbirine bağlama işlevinin olduğu ve ki'li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle; her çend'li birleşik cümle veya girişik ve şartlı birleşik cümleden herhangi birini yerine getirdiği düşünülmektedir. Çünlü birleşik cümlelerde yardımcı veya temel tümcelerden biri veya ikisi isim ya da fiil olabilmektedir (E. Doğan, 2006:33-34).

Çün edatı, tümcelerde isim ve fiillerle kurduğu ilişkiye göre çeşitli görünümsergilemektedir. Zarf-fiiller yapılan bazı çalışmalarda basit ve birleşik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birleşik zarf-fiiller, birden çok biçimbirim asıl olarak zarf-fiil olmadıkları halde bir araya gelmesiyle oluşurken basit zarf fiiller ise tek bir ek yapısından meydana gelmektedir. Birleşik zarf-fiillerin, birçok biçimbirim bir araya gelmesiyle oluşmaları mümkünken biçimbirimlerden sonra edatla öbek kurarak da oluşmaları mümkündür (Gülsevin, 2001; Yüceol Özezen, 2018; Tiken, 1999; Çakmak, 2013). Ancak bu yazıda çünün bu gruplardan hangisine dahil olduğu tartışılmayacak, yalnızca tümce içerisindeki konumu, öbek kurduğu sözcükler ve bunların işlevsel yönleri ele alınacaktır.

Çün Edatının Sebep Bildiren “-DIĞI için, -DIĞINDAN dolayı/Çünkü” İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

1. 27. beyitte çün, “evvel-i ma halakdır” isim tümcesinin önünde yer almaktadır. *Ol nûr* öznesi ise sondadır. İkinci mısra da ise *Sânî-i Hudâ*, *de-* fiilinin nesnesini, *ma'zur* ise yüklemine oluşturmaktadır:

27 “Çün evvel-i mâ halakdır ol nûr

Sânî-i Hudâ desem de ma'zûr” (M. N. Doğan, 2023:4)

“O nur, ilk yaratılmış olduğundan, ona Hak'tan sonra gelir demek mazurdur.”²

2. 49. beyitte çün, ikinci mısra için nedensellik bildirmektedir ve *âb-ı hayât* yükleminden önce tümcede yer almaktadır. *Şâm-ı enver* öznesinin ise yüklemden sonra geldiği görülmektedir. İkinci mısra da ise *renge siyeh idi* ve *mevci ahdar(dır)* olmak üzere iki tümce bulunmaktadır:

49 “Çün âb-ı hayât o şâm-ı enver

Rengi siyeh idi mevci ahdar” (M. N. Doğan, 2023:6)

“O parlak gece âb-ı hayâttır. Çünkü rengi siyah ve dalgası yeşildir.”

3. 84. beytin ilk mısra'ında *Mi'râcda* yer/zaman ifade etmektedir. *Zamân yokdur*, bu mısra'ın yüklemidir. Ancak çün *zamân yokdur* ifadesinde çün başa gelerek sebep bildirmektedir. Yapısal olarak ise bu öbeğin baş unsurunu oluşturmaktadır. İkinci mısra'da *evvel*, *de-* fiilinin doğrudan nesnesi, *demege* ise *tüvân yokdur* yüklemine dolaylı nesnesidir. *Mi'râcda çün zamân yokdur* tümcesi, *tüvân yokdur* yüklemine nitelemekte ve sebep ifade etmektedir:

84 “Mi'râcda çün zamân yokdur

Evvel demege tüvân yokdur” (M. N. Doğan, 2023:8)

“Mi'raç'ta zaman belirli olmadığından başlangıcı için zaman ifade etmek mümkün değildir.”

4. 106. beyitte özne açık olarak yer almamaktadır. Fakat 3. tekil kişi, boş (null) olarak ifade edilmektedir. Birinci mısra'da *hazret-i pâdşâh-ı* “levlâk, çün ile öbek oluşturmaktadır. İkinci mısra'da *seyr-i eflâk kıldı* yüklemi, *tekmîl ile* ise bu yüklem zarfını oluşturmaktadır. Çün *hazret-i pâdşâh-ı* “levlâk”, *seyr-i eflâk kıldı* yüklemine sebep yönünden nitelemektedir:

106 “Çün hazret-i pâdşâh-ı “levlâk”

Tekmîl ile kıldı seyr-i eflâk” (M. N. Doğan, 2023:9)

“O, “levlak” mertebesinin yüce padişahı olduğundan bütün feleği tamamen gezdi.”

² Beyitlerin çevirisinde Ziya Avşar'ın, “Hüsn ü Aşk: Manzum Çeviri” adlı eserinden yararlanılmıştır.

5. 120. beyitte *çün, sâat-ı çarha lâzım Akrep* öbeğinin başını oluşturmaktadır. *Lâzım* yüklem, *Akrep* özne, *sâat-ı çarha* ise dolaylı nesnedir. İkinci mısra'da ise *vaktâ* zaman zarfı, *o* özne, *arz-ı matlap kıldı* ise yüklemidir. *Çün sâat-ı çarha lâzım Akrep, arz-ı matlap kıldı* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

120 “Çün sâat-ı çarha lâzım Akrep

Vaktâ o da kıldı arz-ı matlap” (M. N. Doğan, 2023:10)

“Feleğin saati için Akrep lazım oldu. Vakti gelince o da dileğini sundu.”

6. 335. beytin ilk mısra'ında *o şûh-ı gaddâr* özne, *fitne idi* yüklemidir. Ancak *çün*, mısra başında bulunarak *fitne idi* yüklemiyle öbek oluşturmaktadır. İkinci mısra'da ise *kazâ, bî-dâr ede isterdi* yüklemının öznesidir. *Çün fitne idi o şûh-ı gaddâr, bî-dâr ede isterdi* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

335 “Çün fitne idi o şûh-ı gaddâr

İsterdi kazâ ki ede bî-dâr” (M. N. Doğan, 2023:25)

“O gaddar şuhun gözleri uyuyan fitne olduğu için, kader onu hep uyanık tutmak isterdi.”

7. 342. beytin birinci mısra'ında *âşnâyî kıldı* eylem öbeğini oluşturmaktadır ancak eylem öbeğinin tümleci olan *âşnâyî*, mısra' sonunda yer almaktadır. *Kamerle* sözcüğü, *âşnâyî kıldı* eylem öbeğinin doğrudan nesnesidir. İkinci mısra'da *herkes* özne, *işidir ve bilir* yüklem *Sühâ'yı* ise bu yüklemelerin doğrudan nesnesini oluşturmaktadır. *Çün kıldı kamerle âşnâyî, işidir ve bilir* yüklemlerinin zarfıdır:

342 “Çün kıldı kamerle âşnâyî

Herkes işidir bilir Sühâ'yı” (M. N. Doğan, 2023:26)

“Ay ile tanışık olduğundan Sühâ'yı herkes işitir ve bilir.”

8. 599. beyitte *hevâ* özne, *rutûbetin* doğrudan nesne, *sâz kıldı* ise yüklemidir. İkinci mısra'da *mürg-ı şu'le* özneyi, *pervâz göstermedi* de yüklemi meydana getirmektedir. *Çün kıldı hevâ rutûbetin sâz, pervâz göstermedi* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

599 “Çün kıldı hevâ rutûbetin sâz

Göstermedi mürg-ı şu'le pervâz” (M. N. Doğan, 2023:42)

“Havanın rutubeti saz gibi olduğundan alev kuşu uçamaz oldu.”

9. 791. beytin birinci mısra'ında *biz* özneyi, *şîve-i nâza mâiliz* de yüklemi ifade etmektedir. İkinci mısra'da da *bir tâze-edâya kâiliz* yüklem, *biz* ise öznedir. *Çün şîve-i nâza mâiliz biz, bir tâze-edâya kâiliz* yüklemını zarf olarak nitelemektedir:

791 “Çün şîve-i nâza mâiliz biz

Bir tâze-edâya kâiliz biz” (M. N. Doğan, 2023:55)

“Bizim, nazenin bir üsluba meylimiz olduğundan bir taze edaya razı olmaya hazırız.”

10. 1025. beytin ilk mısra'ında *çün*ün tam çekimli olmayan bir fiilden sonra geldiği hatta ona eklediği görülmektedir. Bu örnekte *çün*, öbek başı olarak sağda yer almaktadır. *Kemân* özne, *cihânda* ise dolaylı nesnedir. *Amanda olamaz* ikinci mısra'ın yüklemi, *hamyâzeden* ise onun doğrudan nesnesidir. *Harf atdığı-çün, amanda olamaz* yüklemının zarfıdır:

1025 “Harf atdığı-çün kemân cihânda

Hamyâzeden olamaz amanda” (M. N. Doğan, 2023:70)

“Yay herkese laf attığından dolayı gevşemekten de hiçbir zaman kurtulamaz.”

11. 1048. beytin ilk mısra'ında *Hüsn* özne, *sarf etdi* yüklem, *bu nutka* ise dolaylı nesnedir. İkinci mısra'da ise *Aşk* özneyi, *demişdi* yüklemi, *harf-ber-harf* ise zarfı ifade etmektedir. Bu beyitte, *çün Aşk demişdi harf-ber-harf, sarf etdi* yüklemını sebep yönünden nitelemektedir:

1048 “Hüsn etdi bu nutka zihnini sarf

Çün Aşk demişdi harf-ber-harf” (M. N. Doğan, 2023:72)

“Bu sözlerin her birini Aşk söylediği için, Hüsn tüm dikkatiyle onu dinledi.”

12. 1133. beyitte *derdin mühmeli ve merdin şîârı* özneyi, *merd geldi ve derd olmalıdır* ise yüklemi ifade etmektedir. *Çün mühmeli merd geldi derdin, derd olmalıdır* yüklemine sebep yönünden nitelemektedir.

1133 “Çün mühmeli merd geldi derdin

Derd olmalıdır şîârı merdin” (M. N. Doğan, 2023:79)

“Derdi görmezden gelmek mertlik olduğundan merdin ilkesi de dert olmalıdır.”

13. 1424. beytin ilk mısra'ında *Câdû* özne, *Aşk'ı* doğrudan nesne ve *sever idi* ise yüklemidir. İkinci mısra'da *bu* özneyi, *kasd eder* yüklemi, *tahvîfini* ise doğrudan nesneyi ifade etmektedir. *Çünkü sever idi Aşk'ı Câdû, kasd eder* yüklemine sebep yönünden nitelemektedir; onun zarfını oluşturmaktadır:

1424 “Çünkü sever idi Aşk'ı Câdû

Tahvîfini kasd eder fakat bu” (M. N. Doğan, 2023:99)

“Câdû Aşk'ı sevdiği için bu sevgisiyle onu korkutmak isterdi.”

14. 1496. beyitte *o şu'le-endâm* özne, *dağ gibi durur* ise yüklemidir. *Çün künbed-i lâ'l-reng-i Behrâm, dağ gibi durur* yüklemine sebep yönünden niteleyen bir zarftır:

1496 “Dağ gibi durur o şu'le-endâm

Çün künbed-i lâ'l-reng-i Behrâm” (M. N. Doğan, 2023:105)

“Behram'ın kubbesi lal renkli olduğundan o alev endamlı dağ gibi durur.”

15. 1546. beytin ilk mısra'ında *hâr ü hâşâk* özneyi, *dutmuş yolu* ise yüklemi ifade etmektedir. İkinci mısra'da da *ol seyl-i şîrâre* özneyi, *pâk eylesin* de yüklemi oluşturmaktadır. *Dutmuş yolu çünkü hâr ü hâşâk, pâk eylesin* yüklemine zarfıdır:

1546 “Dutmuş yolu çünkü hâr ü hâşâk

Ol seyl-i şîrâre eylesin pâk” (M. N. Doğan, 2023:109)

“Yolu diken ve çer çöp kapladığından o ateş seli gelip onu temizlesin.”

16. 1736. beytin ilk mısra'ında *Aşk* özne, *geçdi* yüklem, *o râhı* doğrudan nesne, *bin havf ile* ise zarfı oluşturmaktadır. İkinci mısra'da *tîğ-i âhı* özneyi, *yokdı* yüklemi, *elinde* doğrudan nesneyi ifade etmektedir. *Çün yokdı elinde tîğ-i âhı, geçdi* yüklemine zarfını meydana getirmektedir:

1736 “Bin havf ile geçdi Aşk o râhı

Çün yokdı elinde tîğ-i âhı” (M. N. Doğan, 2023:123)

“Aşk'ın elinde ah kılıcı olmadığından o yolu bin bir türlü korkuyla geçti.”

17. 1741. beytin ilk mısra'ında *o mâhı* doğrudan nesne, *hoşnûd et* yüklem, *bu jâleden* ise dolaylı nesnedir. İkinci mısra'da ise *husûl olur* yüklemi, *maksûd* özneyi ifade etmektedir. Bu beyitte *çün*, tam çekimli eylemle öbek oluşturmadan, bağlaç işleviyle (çünkü) kullanılmaktadır:

1741 “Bu jâleden et o mâhı hoşnûd

Çün senden olur husûl maksûd” (M. N. Doğan, 2023:123)

“O çiyden o ayı hoşnut eyle. Çünkü maksada ermek ancak senin hasıl olmanla olur.”

18. 1747. beytin ilk mısra'ında *esîr-i çarh-ı telvîn oldum* yüklemidir. İkinci mısra'da ise *temkîn ola* özneyi, *mümkün mi* yüklemi, *sözümde* ise dolaylı nesneyi ifade etmektedir. *Çün oldum esîr-i çarh-ı telvîn, mümkün mi* yüklemine sebep yönünden nitelemektedir; onun zarfını oluşturmaktadır:

1747 “Çün oldum esîr-i çarh-ı telvîn

Mümkin mi sözümde ola temkîn” (M. N. Doğan, 2023:123)

“Yanardöner feleğin esiri olduğumdan sözüme ihtiyat göstermek mümkün müdür?”

“-DIĞINDA, -(y)InCA” Zaman Zarf-Fiili İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

19. 72. beyitte *çün*, *bas-* fiilinin önünde yer almaktadır. *Rikâba* ilk mısra’ın dolaylı, *pây-i himmet* ise doğrudan nesnesidir. *Zîn hânesi* ikinci mısra’ın yüklemine, *beyt-i vahdet* ise öznesini oluşturmaktadır. Bu beyitte; *çün bastı rikâba pâ-y-i himmet*, *zîn hânesi idi* yüklemine niteleyen bir zarftır. *Çün*, *bastı* tam çekimli/bitimli (finite) eylemiyle zarf oluşturmaktadır:

72 “Çün bastı rikâba pâ-y-i himmet

Zîn hânesi idi beyt-i vahdet” (M. N. Doğan, 2023:7)

“Himmet ayağını üzengiye basınca/bastığında kavuşma hanesi, eyer takımı oldu.”

20. 74. beyitte *cûş eyledi* tam çekimli yükleminden sonra *çün* gelerek onu zarflaştırmıştır. *Muhît-i vahdet* ilk mısra’ın öznesidir. *Sûret* ikinci mısra’ın öznesi olmakla birlikte *ma’nâyâ* bu mısra’ın dolaylı nesnesini, *mübeddel oldı* ise yüklemine oluşturmaktadır. *Cûş eyledi çün muhît-i vahdet*, *mübeddel oldı* yüklemine zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

74 “Cûş eyledi çün muhît-i vahdet

Ma’nâyâ mübeddel oldı sûret” (M. N. Doğan, 2023:7)

“Vahdet yöresi coşunca/coştığında suret manaya evrildi.”

21. 82. beyitte *çün*, (*pâ*) *bastı* tam çekimli yükleminden önce, mısra’ başında olduğu görülmektedir. Bir isim ve fiilden oluşan *pâ bas-* (*ayak bas-*) birleşik fiilinin tümcenini oluşturan *pâ*, baş unsur olan *bas-* fiilinden ayrılmış ve vezin gereği mısra’ sonunda bulunmaktadır. *Sipîhr-i evvele* ise bu yüklemle doğrudan nesnesini oluşturmaktadır. İkinci mısra’da ise *bedr-i ra’nâ*, *iki pâre oldı* yüklemine öznesidir. *Çün bastı sipîhr-i evvele pâ*, *iki pâre oldı* yüklemine zaman zarfı yönünden nitelemektedir.

82 “Çün bastı sipîhr-i evvele pâ

Oldı iki pâre bedr-i ra’nâ” (M. N. Doğan, 2023:8)

“Birinci göğe ayak basınca/bastığında parlak dolunay iki parça oldu.”

22. 89. beyitte *çün* yine tümce başında yer almaktadır. *Geldi o şâir-i felek-câh* öbeğinin başını temsil ederek yeni bir öbek kurmaktadır. *O şâir-i felek-câh* tümcenin öznesini oluşturmaktadır. *Geldi* tam çekimli bir eylemdir. *Oldı ma’zeret-hâh* ikinci mısra’ın yüklemine, *ol şâhdan* ise doğrudan nesnesini ifade etmektedir. *Çün geldi, oldı ma’zeret-hâh* tümcenine zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

89 “Çün geldi o şâir-i felek-câh

Ol şâhdan oldı ma’zeret-hâh” (M. N. Doğan, 2023:8)

“O felek rütbeli şair gelince o şahtan özür diledi.”

23. 96. beytin ilk mısra’ında *menzil* öznedir. *Çün, târem-i hâmis oldı* yüklem öbeğinin başına gelerek zaman öbeği oluşturmaktadır. İkinci mısra’da *hadşe-i dil* özneyi, *erişdi* yüklemi, *Mirrîh’e* ise doğrudan nesneyi oluşturmaktadır. *Çün târem-i hâmis oldı menzil*, *erişdi* yüklemine zaman zarfı olarak nitelemektedir:

96 “Çün târem-i hâmis oldı menzil

Mirrîh’e erişdi hadşe-i dil” (M. N. Doğan, 2023:9)

“Yolculuk beşinci göğe ulaştığında/ulaşınca Merih’in gönlüne sıkıntı düştü.”

24. 99. beytin ilk mısra'ında *şey cihet, kâm-hâhı* oldu yüklemının öznesidir. Bu mısra'da *çün* yine tümce başında yer almakla birlikte öznenin önünde yer aldığı görülmektedir. İkinci mısra'da *râhı* özne, *çarh-ı şeyşüme* dolaylı nesne, *erişdi* ise yüklemidir. *Çün şeyş cihet oldı kâm-hâhı, erişdi* yüklemının zarfıdır.

99 “Çün şeyş cihet oldı kâm-hâhı

Çarh-ı şeyşüme erişdi râhı” (M. N. Doğan, 2023:9)

“Altı yön onun yardımını talep edince yolu altıncı göğe ulaştı.”

25. 103. beyitte *çün*, bitimli fiilin önünde bulunmaktadır. *Erdi* yüklem, *sipihri-heftümüne* ise doğrudan nesnedir. İkinci mısra'da ise *bahş etdi* yüklemi, *saâdet âlemüne* dolaylı nesneyi ifade etmektedir. Özne, tümcede açık olarak yer almamaktadır. *Çün erdi sipihri-heftümüne, bahş etdi* yüklemını zaman zarfı olarak nitelemektedir:

103 “Çün erdi sipihri-heftümüne

Bahş etdi saâdet âlemüne” (M. N. Doğan, 2023:9)

“Yedinci göğe vardığında/varınca alemlere mutluluk bahşetti.”

26. 323. beytin ilk mısra'ında *dil-gîr olurdu* yüklem, *gehvârede* ise dolaylı nesnedir ve yer ifade etmektedir. İkinci mısra'da ise *ditrerdi* yüklemi, *gılâf içinde* dolaylı nesneyi, *şemşîr* ise özneyi oluşturmaktadır. *Gehvârede çün olurdu dil-gîr, ditrerdi* yüklemını zaman zarfı işlevinde nitelemektedir:

323 “Gehvârede çün olurdu dil-gîr

Ditrerdi gılâf içinde şemşîr” (M. N. Doğan, 2023:25)

“Beşikte incindiğinde, sıkıldığında; kılıf içindeki kılıç gibi titrerdi.”

27. 924. beyitte *nigâh edip serâpâ, aldı* yüklemının zarfını oluşturmaktadır. İkinci mısra'daki *fehmi etdi* ve *nedir* yüklemidir. *Meâl-i da'vâ* ise öznedir. *Çünün* yer aldığı *aldı nigâh edip serâpâ tümcesi, fehm etdi* yüklemının zarfıdır. Onu zaman yönünden nitelemektedir:

924 “Çün aldı nigâh edip serâpâ

Fehm etdi nedir meâl-i da'vâ” (M. N. Doğan, 2023:64)

“Mektubu baştan sona okuyunca, meselenin aslının ne olduğunu anladı.”

28. 956. beytin ilk mısra'ında *diyesin* yüklem, *sen* özne, *eyle efgân* da yüklemın doğrudan nesnesidir. İkinci mısra'da ise *tûfânı, sayar mı* yüklemının doğrudan nesnesini ve *çeşm-i giryân* da öznesini oluşturmaktadır:

956 “Çün sen diyesin ki eyle efgân

Tûfânı sayar mı çeşm-i giryân” (M. N. Doğan, 2023:66)

“Sen figan eyle, feryat et dediğinde ağlayan gözlerin karşısında tufan nedir ki?”

29. 968. beyitte *dûr oldı* yüklem, *cemâl-i Aşk'dan* ise onun doğrudan nesnesidir. İkinci mısra'da *rencûr oldı* yüklemi, *Hüsn* özneyi, *o fikret ile* ise zarfı ifade etmektedir. *Çün oldı cemâl-i Aşk'dan dûr, rencûr oldı* yüklemını zaman yönünden nitelemektedir:

968 “Çün oldı cemâl-i Aşk'dan dûr

Hüsn oldı o fikret ile rencûr” (M. N. Doğan, 2023:67)

“Hüsn, Aşk'ın yüzünü görmekten uzak düşünce Aşk'ı düşünce düşünce sıkıntıya düştü.”

30. 973. beyitte *sâz-ı fûrkat* özneyi, *perdeden* dolaylı nesneyi, *aşdı* ise yüklemi oluşturmaktadır. İkinci mısra'da *gûş etdi* yüklem, *usûli ile* zarf ve *İsmet* de öznedir. *Çün perdeden aşdı sâz-ı fûrkat, gûş etdi* yüklemının zarfıdır:

973 “Çün perdeden aşdı sâz-ı fûrkat

Gûş etdi usûli ile İsmet” (M. N. Doğan, 2023:67)

“Ayrılık sâzi perdeyi yırtınca İsmet de usulüyle dinledi.”

31. 999. beytin ilk mısra’ında *yâr* özne, *yârdan* dolaylı nesne ve *mehcûr oldı* ise yüklemidir. İkinci mısra’da *rüsvây hâh hâh mestûr ola* yüklemi ifade etmektedir. *Çün yârdan oldı yâr mehcûr, rüsvây hâh hâh mestûr ola* yüklemelerinin zarfını meydana getirmektedir:

999 “Çün yârdan oldı yâr mehcûr

Rüsvây ola hâh hâh mestûr” (M. N. Doğan, 2023:69)

“Yar yârdan ayrı kalınca ha dillere düşmüş ha gizli kalmış ne fark eder.”

32. 1065. beytin ilk mısra’ında, *bu sırra vâkıf oldı* yüklem, *Sühan* ise öznedir. İkinci mısra’da *ârif etdi* yüklem, *Aşk’ı* da doğrudan nesnedir. *Gelip, ârif etdi* yüklemının zarfıdır. *Çün oldı Sühan bu sırra vâkıf, ârif etdi* yüklemını zaman yönünden nitelemektedir:

1065 “Çün oldı Sühan bu sırra vâkıf

Etdi gelip Aşk’ı dahi ârif” (M. N. Doğan, 2023:73)

“Sühan bu sırra vakıf olduğunda Aşk’a da bu sırrı anlattı.”

33. 1092. beyitte *giriftâr eyledi* ve *çekdi* yüklem, *âhûyü* ve *tîğ-i âzâr* ise doğrudan nesnedir. *Bî-gâile, çekdi* yüklemını durum yönünden nitelemektedir. *Çün âhûyü eyledi giriftâr* ise *çekdi* yüklemının zaman zarfıdır:

1092 “Çün âhûyü eyledi giriftâr

Bî-gâile çekdi tîğ-i âzâr” (M. N. Doğan, 2023:75)

“Ahuyu yakalayınca, rahatlıkla korkutucu kılıcını çekti.”

34. 1097. beyitte, birinci mısra’da; *me’yûs oldı* yüklem, *Aşk* özne, *Hüsün’den* ise yüklemın zarfıdır. İkinci mısra’da *feryâdı kopardı* yüklem, *Aşk* özne ve *dest-i efsûs* ise zarftır. *Çün Aşk Hüsün’den oldı me’yûs, feryâdı kopardı* yüklemını zaman yönünden nitelemektedir:

1097 “Çün Aşk Hüsün’den oldı me’yûs

Feryâdı kopardı dest-i efsûs” (M. N. Doğan, 2023:76)

“Aşk’ın Hüsün’den umudu kalmayınca eyvahlar ederek feryadı kopardı.”

35. 1128. beyitte *Gayret* özne, *Aşk’da* dolaylı nesne, *derd-i hasret* doğrudan nesne ve *gördi* yüklemidir. İkinci mısra’da *sordı* yüklemi, *Gayret* özneyi, *ana* dolaylı nesneyi ve *fursat bulup* ise zarfı ifade etmektedir:

1128 “Çün Aşk’da gördi derd-i hasret

Fursat bulup ana sordı Gayret” (M. N. Doğan, 2023:79)

“Gayret, Aşk’ta hasret derdini görünce fırsat bulup ona sordu.”

36. 1258. beytin ilk mısra’ında *o merd-i râh* özneyi, *râha girdi* yüklemi ifade etmektedir. İkinci mısra’da ise *evvel kademinde* dolaylı nesneyi, *çâha* doğrudan nesneyi, *düşdi* ise yüklemi oluşturmaktadır. *Çün girdi o merd-i râh râha, düşdi* yüklemını zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

1258 “Çün girdi o merd-i râh râha

Evvel kademinde düşdi çâha” (M. N. Doğan, 2023:88)

“O yolun yolcusu yola koyulduğunda ilk adımında kuyuya düştü.”

37. 1266. beytin ilk mısra’ında *mâh-ı Nahşeb* özneyi, *o çâha* doğrudan nesneyi, *düşdi* ise yüklemi meydana getirmektedir. İkinci mısra’da ise *çâh-ı Nahşeb nâmi, lâyıık k’ola* yüklemının öznesini ifade etmektedir. *Çün düşdi o çâha mâh-ı Nahşeb, lâyıık k’ola* yüklemını zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

1266 “Çün düşdi o çâha mâh-ı Nahşeb

Lâyık k’ola nâmı çâh-ı Nahşeb” (M. N. Doğan, 2023:89)

“Nahşeb ayı o kuyuya düştüğü zaman adı Nahşeb kuyusu olur.”

38. 1458. beytin ilk mısra’ında *arz-ı hâcet eyledin* yüklemi, ana dolaylı nesneyi ifade etmektedir. İkinci mısra’da ise *himmet kıldı ve olan oldu* yüklemi oluşturmaktadır. *Çün eyledin ana arz-ı hâcet, olan oldu ve himmet kıldı* yüklemelerini zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

1458 “Çün eyledin ana arz-ı hâcet

Oldı olan işte kıldı himmet” (M. N. Doğan, 2023:103)

“Dileğini, muradını ona sunduğun zaman, olacak olan oldu ve sana himmet kıldı.”

39. 1577. beytin ilk mısra’ında *bahr-ı inâyet* özneyi, *cûş eyleye* ise yüklemi ifade etmektedir. İkinci mısra’da ise *ferâmûş ola* yüklem, *bendeler de* öznedir. *Çün bahr-ı inâyet eyleye cûş, ferâmûş ola* yüklemine zarf olarak nitelemektedir:

1577 “Çün bahr-ı inâyet eyleye cûş

Hâşâ ola bendeler ferâmûş” (M. N. Doğan, 2023:111)

“İnâyet denizi coştığında haşa ki kullar unutulmuş olsun.”

40. 1668. beytin ilk mısra’ında *seyrân* özne, *kulzüm-i âteş oldu* yüklemidir. İkinci mısra’da ise *cûşân* özneyi, *tûfân-ı şerâbı* doğrudan nesneyi, *gördi* ise yüklemi oluşturmaktadır. *Çün kulzüm-i âteş oldu seyrân, gördi* yüklemine zarfıdır:

1668 “Çün kulzüm-i âteş oldu seyrân

Tûfân-ı şerâbı gördi cûşân” (M. N. Doğan, 2023:118)

“Gezinti yeri ateş deryası olunca coşan da şarap tufanını gördü.”

41. 1698. beytin ilk mısra’ında *Aşkar’ına* doğrudan nesneyi, *o âfet* ise özneyi ifade etmektedir. *Râha kasd eyledi ve dutdı* yüklemi, *Gayret* ise *dutdı* yüklemine öznesini oluşturmaktadır. *Aşkar’ına binip, çün râha kasd eyledi* yan tümcesinin zarfıdır. *Çün Aşkar’ına binip o âfet kasd eyledi râha* ise *dutdı* yüklemine zarfını meydana getirmektedir:

1698 “Çün Aşkar’ına binip o âfet

Kasd eyledi râha dutdı Gayret” (M. N. Doğan, 2023:120)

“O âfet Aşkar’ına binip yola çıktığında Gayret onu tuttu.”

42. 1727. beytin ilk mısra’ında *Aşk-ı yektâ* özne, *Aşkar’a* doğrudan nesne, *bindi* ise yüklemidir. İkinci mısra’da ise *hâk-i rehin etdi* yüklem, *âsmân-sâ* ise bu yüklemine zarfını teşkil etmektedir. *Çün Aşkar’a bindi Aşk-ı yektâ, hâk-i rehin etdi* yüklemine zaman zarfı olarak nitelemektedir:

1727 “Çün Aşkar’a bindi Aşk-ı yektâ

Hâk-i rehin etdi âsmân-sâ” (M. N. Doğan, 2023:122)

“Eşsiz Aşk Aşkar’a bindiğinde gökyüzünü toz toprak kapladı.”

43. 1729. beytin ilk mısra’ında *mihr* özneyi, *vâsıl olurdu* yüklemi, *mağribe* ise doğrudan nesneyi ifade etmektedir. İkinci mısra’da *kat’ edememiş* yüklem, *dü gâme menzil* ise doğrudan nesnedir. *Çün mağribe mihr olurdu vâsıl, kat’ edememiş* yüklemine zaman zarfı yönünden nitelemektedir:

1729 “Çün mağribe mihr olurdu vâsıl

Kat’ edememiş dü gâme menzil” (M. N. Doğan, 2023:122)

“Güneş batmaya yaklaştığında iki adım yol bile gitmemişti.”

44. 1899. beyitte *haberdâr oldı* yüklemi, *bu müjdeden* ise doğrudan nesneyi meydana getirmektedir. *Öldü vü dirildi* yüklemi oluştururken *yine* ve *tekrar* ise zarf görevindeki sözcüklendir. *Çün oldı bu müjdeden haberdâr, öldü vü dirildi* yüklemnin zaman zarfıdır:

1899 “Çün oldı bu müjdeden haberdâr

Öldi vü dirildi yine tekrâr” (M. N. Doğan, 2023:133)

“(Aşk) bu müjdeden haberdar olunca öldü ve tekrar dirildi.”

45. 1923. beytin ilk mısra’ında *hisâr-ı Kalb* özneyi, *peydâ oldı* ise yüklemi ifade etmektedir. İkinci mısra’da *Aşk* özneyi; *anda, gördi* yüklemnin dolaylı ve *ne* ise doğrudan nesnesini oluşturmaktadır. *Temâşâ kıl* da ikinci mısra’daki diğer bir yüklemidir. Bu yüklemnin ikinci tekil kişi emir çekiminde olduğu görülmektedir. *Çün oldı hisâr-ı Kalb peydâ, gördü* yüklemni zaman yönünden niteleyen bir zarftır:

1923 “Çün oldı hisâr-ı Kalb peydâ

Aşk anda ne gördi kıl temâşâ” (M. N. Doğan, 2023:135)

“Kalp kalesi belirince Aşk orada neler gördü seyret.”

Çün Edatının “Gerçi, Her Ne Kadar” İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

46. 136. beyitte *ehl-i kebâirim siyeh-kâr(ım)* birinci mısra’ın yüklemni oluşturmaktadır. İkinci mısra’da ise *her maksadıma* dolaylı nesneyi, *beşaretim* özneyi, *var* ise yüklemi ifade etmektedir. Bu beyitte *çün, gerçi* veya *her ne kadar* anlamında kullanılmaktadır:

136 “Çün ehl-i kebâirim siyeh-kâr

Her maksadıma beşâretim var” (M. N. Doğan, 2023:11)

“Her ne kadar günahkâr ve kötü amelli olsam da her isteğim, dileğim için yine bir müjdem var.”

“-DiktAn sonra/-Ip” Sıralama ve Durum Bildiren Zarf İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

47. 165. beyitte *çün*, beytin başında yer alarak *cihân-ı aşka rehber ol-* yüklemiyle öbek oluşturmaktadır. İkinci mısra’da *übüvveti olmaz mı* yüklem, *mükerrer* ise tümcenin zarfıdır. 3. tekil kişiden oluşan özne, tümcede açıkça yer almamaktadır:

165 “Çün oldı cihân-ı aşka rehber

Olmaz mı übüvveti mükerrer” (M. N. Doğan, 2023:13)

“Aşk cihanına rehberlik edip baba üstüne baba oldu bana.”

48. 338. beyitte *çün*, *-Ip* zarf-fiili işleviyle kullanılmaktadır. Zarf-filler, bitimsiz fiillere eklenmektedir. Ancak bu örnekte *çün*ün, tam çekimli yüklemle öbikleşerek bu işlevi yerine getirdiği görülmektedir. İlk mısra’da *geçdi* yüklemi, *meh ü sâl* özneyi, *bu hal ile* ise zarfı oluşturmaktadır. İkinci mısra’da ise *vakt oldı* ve *ihmal etmeye* yüklem, *gam* ise *ihmal etmeye* yüklemnin doğrudan nesnesidir. *Çün geçdi bu hâl ile meh ü sâl, vakt oldı* yüklemnin zarfıdır:

338 “Çün geçdi bu hâl ile meh ü sâl

Vakt oldı ki etmeye gam ihmâl” (M. N. Doğan, 2023:26)

“Aylar yıllar bu hal ile geçip o vakit geldi ki gamı ihmâl etmez.”

49. 1126. beyitte *tıfl-ı sirişk* özne, *o dil-nüvâzı* doğrudan nesnedir. İkinci mısra’da *hâk-bâzı etdi* yüklem, *gerd-i gamın* ise zarf görevinde kullanılmaktadır. *Çün (tutup) tıfl-ı sirişk o dil-nüvâzı, hâk-bâzı etdi* yüklemnin zarfıdır:

1126 “Çün tıfl-ı sirişk o dil-nüvâzı

Gerd-i gamın etdi hâk-bâzı” (M. N. Doğan, 2023:79)

“Gözyaşı çocuğu o dilberi tutup gam tozuyla oynattı.”

50. 1422. beytin ilk mısra'ında *çeh-i amîki* doğrudan nesneyi, *görmüş idi* ise yüklemi meydana getirmektedir. İkinci mısra'da *seyr etdi* yüklemi, *mancınıkı* doğrudan nesneyi, *bu yolda* ise yüklem zarfını ifade etmektedir. Ayrıca birinci mısra'daki *çün görmüş idi çeh-i amîki* da *seyr etdi* yüklemine durum yönünden nitelemektedir:

1422 “Çün görmüş idi çeh-i amîki

Seyr etdi bu yolda mancınıkı” (M. N. Doğan, 2023:99)

“Derin kuyuyu görüp bu yolda mancınıkı seyretmişti.”

51. 1561. beyitte *dîvler* özne, *Aşk'ı* ve *keştîye* doğrudan nesne, *da'vet etdi, gel ve selâmet bulasın* ise yüklemidir. *Çün dîvler etdi Aşk'ı da'vet, dedi* yüklemine zarfını oluşturmaktadır. Ancak bu yüklem beyitte yer almamaktadır:

1561 “Çün dîvler etdi Aşk'ı da'vet

Gel keştîye bulasın selâmet” (M. N. Doğan, 2023:110)

“Devler Aşk'ı davet edip “Gel gemiye selamet bul” dediler.”

52. 1683. beytin ilk mısra'ında *Aşk* özneyi, *o şûhı* doğrudan nesneyi, *Hüsn sandı* ise yüklemi oluşturmaktadır. İkinci mısra'da *sîmâsına* doğrudan nesneyi, *aldanıp zarf* tümlecini ve *inandı* ise yüklemi ifade etmektedir. *Çün Aşk o şûhı Hüsn sandı, inandı* yüklemine zarfı görevinde kullanılmaktadır:

1683 “Çün Aşk o şûhı Hüsn sandı

Sîmâsına aldanıp inandı” (M. N. Doğan, 2023:119)

“Aşk o cilveli güzeli Hüsn sanıp simasına aldanıp inandı.”

“Hem ... Hem/Üstelik” Bağlacı İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

53. 219. beyitte hem ... hem işlevinde kullanılan *çün*, yine mısra' başında karşımıza çıkmaktadır. *Kârı* birinci mısra'ın doğrudan nesnesi, *himâyet eylemekdir* ise yüklemidir. İkinci mısra'da *îfhâma* tümcenin dolaylı nesnesini, *riâyet eylemekdir* ise yüklemine oluşturmaktadır.

219 “Çün kârı himâyet eylemekdir

îfhâma riâyet eylemekdir” (M. N. Doğan, 2023:16)

“Hem iş olunca her bir akli gözetmek hem de her idrâke göre kelâm etmektir.”

54. Aşağıda, tardiyyeden alınan bölümde *çünün*; *hem, üstelik* anlamında kullanıldığı görülmektedir. *Çünün* geçtiği mısra'da *nârı* doğrudan nesneyi, *geçip yan* tümceyi ve yüklem zarfını, *kenâra* doğrudan nesneyi ve *düşdüm* ise yüklemi oluşturmaktadır:

IV

“Şimdi gam-ı intizâra düşdüm

Bülbül gibi nev-bahâra düşdüm

Çün nârı geçip kenâra düşdüm

Sâgar gibi pâre pâre düşdüm

Mey-nûş-i itâb-ı yâr idim ben” (M. N. Doğan, 2023:114)

“Şimdi beklemenin gamına düştüm

Bülbül gibi ilkbahara düştüm

Hem ateş geçip kenara düştüm

Kadeh gibi pare pare düştüm
Yarin tekdir meyini tadarım ben”

Benzerlik İfade Eden “Gibi/-Diği gibi/Benzer” İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

55. 21. beyitte *mâh* özne, *pâre pâre oldı* yüklem, *çün sitâre* ve *pâbûsına* ise zarftır. *Ol şah* burada bir tümce olarak düşünülebilir ve *ki* onu diğer tümceye bağlamaktadır:

21 “Ol şâh ki mâh çün sitâre
Pâbûsına oldı pâre pâre” (M. N. Doğan, 2023:4)

“Ay o şahın ayağını öpmek için yıldız gibi parça parça oldu.”

56. 272. beytin ikinci mısra’ında *çün* sözcüğü *berk* sözcüğü ile öbek oluşturmaktadır. *Çün* burada *gibi* anlamını katmakla birlikte öbeğin baş unsurunu temsil etmektedir. *Bâğa, giderler idi* yüklemine dolaylı nesnesini, *peyvend edip âh-ı dâğı dâğa çün berk* ise *giderler idi* yüklemine zarfını oluşturmaktadır. 3. çoğul kişiden oluşan özne, beyitte açık olarak yer almamaktadır:

272 “Peyvend edip âh-ı dâğı dâğa
Çün berk giderler idi bâğa” (M. N. Doğan, 2023:20)

“Bir dağın ahını bir dağa kavuşturup şimşek gibi bağa giderlerdi.”

57. 376. beyitte *çün*, benzerlik işlevinde kullanılmakta, tümceye *gibi* anlamı katmaktadır. Birinci mısra’da *Hüsn-i âlem-ârâ, çün oldı o Yûsuf’a Züleyhâ* yüklemine öznesidir. *Bin cân ile* ise *çün oldı o Yûsuf’a Züleyhâ* yüklemine zarfını meydana getirmektedir:

376 “Bin cân ile Hüsn-i âlem-ârâ
Çün oldı o Yûsuf’a Züleyhâ” (M. N. Doğan, 2023:28)

“Dünyalar güzeli Hüsn, bin can ile Yusuf’a Züleyha gibi oldu.”

58. 475. beyitte, *bir mâh-ruh-ı siyâh-çerde* yüklemidir. İkinci mısra’da *verâ-yı perde* yüklemi, *çün âb-ı bekâ* ise zarfı oluşturmaktadır:

475 “Bir mâh-ruh-ı siyâh-çerde
Çün âb-ı bekâ verâ-yı perde (M. N. Doğan, 2023:35)

“Bir ay yüzlü esmer güzelidir. Abıhayat gibi perde ardındadır.”

59. 559. beyitte *giderdi* yüklemi *çün kevkeb-i sâbite* ise onun zarfını meydana getirmektedir. İkinci mısra’da *seyr ederdi* yüklemi *gûyâ ve felekle* de zarfı oluşturmaktadır:

559 “Çün kevkeb-i sâbite giderdi
Gûyâ ki felekle seyr ederdi (M. N. Doğan, 2023:40)

“Sabit yıldızlar gibi giderdi. Sanki felekle birlikte seyrededi.”

60. 679. beytin ilk mısra’ında *defîne-i nûr* yüklem, *her bir sadefi* ise öznedir. İkinci mısra’da ise *çün pîle-i çeşm-i rûşen-i hûr* yüklemi ifade etmektedir. *Her bir sadefi*, aynı zamanda ikinci mısra’ın da öznesini oluşturmaktadır. *Çün* burada, *gibi* anlamını katmasıyla öbeğin başını temsil etmektedir:

679 “Her bir sadefi defîne-i nûr
Çün pîle-i çeşm-i rûşen-i hûr” (M. N. Doğan, 2023:47-48)

“Her bir sedefi sanki nurdan definedir. Hepsi hurilerin parlak göz kapağı gibidir.”

61. 1110. beyitteki birinci mısra’da, *çün peşşe zaîf ü nâ-kâm olup* eylem öbeğini temsil etmektedir. İkinci mısra’da *Nemrûd-ı sipihri* doğrudan nesne, *sersâm kıldı* da yüklemidir. *Çün peşşe zaîf ü nâ-kâm olup, sersâm kıldı* yüklemine zarfıdır. *Çün* bu beyitte benzerlik işleviyle kullanılmaktadır:

1110 “Çün peşşe olup zaîf ü nâ-kâm

Nemrûd-ı sipihri kıldı sersâm" (M. N. Doğan, 2023:76)

"Sivrisinek gibi zayıf ve maksatsız olup, felek Nemrud'unu sersem kıldı."

62. 1123. beyitte, tümcede yer almayan şahıs *onlar* özne, *her dem* zarf, *kara giydirirdi* yüklem, *ana* ise dolaylı nesnedir. *Çün merdüm-i çeşm-i ehl-i sevdâ, kara giydirirdi* yüklemının zarfını meydana getirmektedir:

1123 "Çün merdüm-i çeşm-i ehl-i sevdâ

Her dem kara giydirirdi ana" (M. N. Doğan, 2023:78-79)

"Aşıklar ona kendi gözbebekleri gibi, her zaman kara giydirirlerdi."

63. 1127. beyitte *ol mâh* özne, *büyüdükde* zaman zarfıdır. *Rûy-ber-râh ola* yüklemi oluşturmaktadır. *Tâ kim ol mâh büyüdükde* ve *çün seng-i mezâr*, bu yüklemın zarfını meydana getirmektedir:

1127 "Tâ kim büyüdükde ola ol mâh

Çün seng-i mezâr rûy-ber-râh" (M. N. Doğan, 2023:79)

"Ki o ay yüzlü büyüdüğünde, mezar taşı gibi yol gözlesin."

64. 1399. beytin ilk mısra'ında, *süvâr olurdu* yüklem; *geh, çün bad* ve *ebre* ise zarf görevinde kullanılmaktadır. İkinci mısra'da da *feryâd etdirirdi* yüklem, *âteşe* ise dolaylı nesnedir. *Çün bâd, süvâr olurdu* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

1399 "Geh ebre süvâr olurdu çün bâd

Geh âteşe etdirirdi feryâd" (M. N. Doğan, 2023:98)

"Bazen buluta rüzgâr gibi süvar olurdu bazen de ateşe feryat ettirirdi."

65. 1426. beyitte *ol semen-ber* özneyi, *kaldı* yüklemi, *niçe hafta* ve *çün hatîb-i minber* ise yüklemın zarfını oluşturmaktadır. *Ol dârda* ise dolaylı nesneyi ifade etmektedir:

1426 "Ol dârda çün hatîb-i minber

Kaldı niçe hafta ol semen-ber" (M. N. Doğan, 2023:99)

"O yasemin yüzlü o darağacında, minberde hatip gibi haftalarca kaldı."

66. 1469. beyitte *harf-endâz* yüklem, *âşûb-ı kazâyâ* ise dolaylı nesnedir. *Çün gamze-i dilberân-ı tannâz, harf-endâz* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

1469 "Çün gamze-i dilberân-ı tannâz

Âşûb-ı kazâyâ harf-endâz" (M. N. Doğan, 2023:104)

"Alaycı, fattan güzelin bakışları gibi durur. Kazanın fitnesine bile laf vurur."

67. 1498. beytin ilk mısra'ında *hayvân* özne, *âb-ı hayvân* ise yüklemdir. İkinci mısra'da da *nahl-i mercân, çün subh-ı bahâr* yüklemının öznesini oluşturmaktadır. *Çün* bu beyitte, gibi anlamıyla yüklemcil işlevde kullanılmaktadır:

1498 "Hayvân velîk âb-ı hayvân

Çün subh-ı bahâr nahl-i mercân" (M. N. Doğan, 2023:105)

"Hayvan(dır) ancak abıhayatı andırır. Mercan dalı, bahar sabahı gibidir."

68. 1504. beyitte *dil-dâr u dil-âver ü küşâde* öznenen, *çün neş'e-i şîr-gîr-i bâde* ise yüklemden oluşmaktadır:

1504 "Dil-dâr u dil-âver ü küşâde

Çün neş'e-i şîr-gîr-i bâde" (M. N. Doğan, 2023:106)

"Cesaret ve ferahlık veren o sevgili, sarhoş eden şarabın kattığı neşe gibidir."

69. 1552. beytin ilk mısra'ında *âteş* özneyi, *o kavme* doğrudan nesneyi, *âzâr etmez* ise yüklemi meydana getirmektedir. İkinci mısra'da ise *âzürde olur mı yüklem*, *nârdan* doğrudan nesne, *nâr* ise öznedir. *Çün âzürde olur mı nârdan nâr* benzerlik işlevinde kullanılarak *âzâr etmez* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

1552 “Çün âteş o kavme etmez âzâr

Âzürde olur mı nârdan nâr” (M. N. Doğan, 2023:109)

“Ateşin ateşi incitmediği gibi ateş, o kavme de zarar vermezdi.”

70. 1603. beytin ilk mısra'ında *âh-ı serdi* özne, *çün âyet-i berd* ise yüklemidir. İkinci mısra'da da *dûd-veş* zarfı, *geçerdi* yüklemi, *ol âteşi* ise doğrudan nesneyi ifade etmektedir. Bu beyitte *çün*, yüklemcil olarak kullanılmıştır:

1603 “Çün âyet-i berd âh-ı serdi

Ol âteşi dûd-veş geçerdi” (M. N. Doğan, 2023:112)

“Soğuk ah çekişi, soğuk ayeti gibidir. Öyle ki, o ateşi duman gibi geçerdi.”

71. 1604. beyitte *altında semendi* ve *Gayret* öznedir. *Çün semender* ve *bes berâber* ise yüklemidir. *Yanınca* zarf işlevinde kullanılmaktadır. *Çün* burada yüklemcil işlevdedir:

1604 “Altında semendi çün semender

Gayret de yanınca bes berâber” (M. N. Doğan, 2023:113)

“Altındaki at semender gibiydi. Gayret de hep onun yanında giderdi.”

72. 1630. beytin ilk mısra'ında *cümlesi* özne, *pâk* yüklem, *çün cünd-i ferîşte* ise zarftır. İkinci mısra'da, *mânend-i sipâh-ı akl-ı derrâk* yüklemidir. Bu yüklem öznesi de *cümlesinden* oluşmaktadır:

1630 “Çün cünd-i ferîşte cümlesi pâk

Mânend-i sipâh-ı akl-ı derrâk” (M. N. Doğan, 2023:116)

“Melek ordusu gibi hepsi pak. (Onlar) zeki akıl askeridir.”

73. 1653. beytin ilk mısra'ında *âgûş-ı arîş içinde* yüklemi, *ol şâh* da özneyi ifade etmektedir. İkinci mısra'da *âgûşına aldı* yüklem, *Aşk'ı* doğrudan nesne, *çün mâh* ise zarftır:

1653 “Âgûş-ı arîş içinde ol şâh

Âgûşına aldı Aşk'ı çün mâh” (M. N. Doğan, 2023:117)

“O şah çardağın koruması altındaydı. Aşk'ı ay gibi kucakladı.”

74. 1691. beytin ilk mısra'ında *Aşk* özne, *aklını başına edip cem'* ise yan tümcedir ve *yandı* ana tümcesinin zarfını meydana getirmektedir. İkinci mısra'da *çün şem* zarf görevinde kullanılmaktadır. *Bî-sûd idi* de mısra'ın diğer yüklemine oluşturmaktadır:

1691 “Aşk aklını başına edip cem'

Bî-sûd idi lîk yandı çün şem” (M. N. Doğan, 2023:120)

“Aşk aklını başına toplayınca mum gibi yandı fakat ne fayda.”

75. 1718. beytin ilk mısra'ında *hep andaki sûret* özne, *hurde-kâr* ise yüklemidir. İkinci mısra'da *bârîk idi* ve *çün hayâl-i Şevket* yüklemi oluşturmaktadır ve her ikisinin de öznesi *hep andaki sûret*'tir:

1718 “Hep andaki hurde-kâr sûret

Bârîk idi çün hayâl-i Şevket” (M. N. Doğan, 2023:121)

“Oradaki resimlerin hepsi sanatkâranedir. Şevket'in hayaline benzer, naziktir.”

76. 1932. beytin ilk mısra'ında *her bâbda* yüklem, *bir sürûş-ı ekrem* ise öznedir. *Çün Rûh-ı muazzez ü mükerrerem* ise ikinci mısra'da yüklemi oluşturmaktadır. Bu mısra'ın da öznesi *bir sürûş-ı ekrem*'dir:

1932 "Her bâbda bir sürûş-ı ekrem

Çün Rûh-ı muazzez ü mükerrerem" (M. N. Doğan, 2023:135)

"Her bir kapıda ulu melekler bekler. Her biri yüce ve cömert Cebrail'e benzer."

77. 1945. beytin ilk mısra'ında *hemçün rem-i âhuvân-ı esfid, câme-i subh içinde* yüklemnin zarfını meydana getirmektedir. İkinci mısra'da *hurşîd* özne, *hep* ise yüklemnin zarfını oluşturmaktadır:

1945 "*Hemçün rem-i âhuvân-ı esfid*

Hep câme-i subh içinde hurşîd" (M. N. Doğan, 2023:135)

"Güneş, beyaz ceylanların ürkekliği gibi sabah elbisesi giymiştir."

"-Dıkça" Zarf-Fiili İşlevinde

Kullanımına Dair Bir Örnek

78. 324. beytinde *çün*, genelde tümce başında yer almasının aksine, tam çekimli eylem olan "*uyurdu*"yı takip ettiği görülmektedir. Yani bu örnekte, öbeğin başının diğer örneklerden farklı olarak sağda olduğu gözlemlenmektedir. *O âfet* ilk mısra'ın öznesini, *uyurdu* yüklemine, *mehd içre* ise dolaylı nesnesini oluşturmaktadır. İkinci mısra'da ise *cism içre* dolaylı nesne, *kuvvet bulurdu* yüklem, *rûh* öznedir. Burada *mehd içre uyurdu çün o âfet, kuvvet bulurdu* yüklemnin zarfı olarak karşımıza çıkmaktadır:

324 "Mehd içre uyurdu *çün* o âfet

Cism içre bulurdu rûh kuvvet" (M. N. Doğan, 2023:25)

"O afet beşik içinde uyudukça bedeni içinde ruh, dinçlik bulurdu."

Çün Edatının "Mademki" Bağlacı

İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

79. 474. beytin ilk mısra'ında *eserdir* yüklemi, *nazm ile maksadın* ise özneyi meydana getirmektedir. İkinci mısra'da ise *Aşk'ı* doğrudan nesneyi, *söylemek hünerdir* ise yüklemi oluşturmaktadır. Bu beyitte *çün*, *mademki* bağlacı işleviyle kullanılmaktadır:

474 "*Çün nazm ile maksadın eserdir*

Aşk'ı dahi söylemek hünerdir" (M. N. Doğan, 2023:34)

"Mademki nazımdan maksadın eser üretmektir, öyleyse Aşk'tan bahsetmek de hünerdir."

80. 838. beyitte *ömr* özne, *himmət edeyor* yüklem, *şitâba* ise doğrudan nesnedir. *Sebkat eyle* ikinci mısra'ın yüklemine *bir iki ayağla* da zarfını meydana getirmektedir:

838 "*Çün ömr edeyor şitâba himmet*

Bir iki ayağla eyle sebkat" (M. N. Doğan, 2023:58)

"Mademki ömür geçip gitmekte acele ediyor, sen de bir iki adım atarak onun önüne geç."

81. 953. beyitte *istedin ola âşkâre*, birinci mısra'ın yüklemidir. İkinci mısra'da ise *çâre* özneyi, *figâna* dolaylı nesneyi, *âsân görünür* ise yüklemi meydana getirmektedir. *Çün* bu örnekte, birinci mısra'daki unsurlarla öbek oluşturmamaktadır:

953 "*Çün istedin ola âşkâre*

Âsân görünür figâna çâre" (M. N. Doğan, 2023:66)

"Mademki dert ortaya çıksın istedin, öyleyse figana çare bulmak kolay görünür."

82. 957. beyitte *tedbîrime, rağbetin var* yüklemının doğrudan nesnesidir. *Min ba'd figândan (dolayı/sonra), olma bîzâr* yüklemının zarfıdır. Bu beyitte *çünü, çünkü* olarak görmekteyiz. Yine diğer örneklere benzer olarak yüklemın önünde yer aldığı gözlemlenmektedir:

957 “Tedbîrime *çünkü* rağbetin var

Min ba'd figândan olma bîzâr” (M. N. Doğan, 2023:66)

“Mademki benim tedbirime rağbetin var, öyleyse figanıma işittikten sonra rahatsızlık duyma.”

83. 1117. beytin birinci mısra'ında *râhat bulmaya* yüklem, *anda* dolaylı nesne, *kimse* ise öznedir. İkinci mısra'da *fûlk-i felege* zarf, *gerek felâket* ise yüklemidir:

1117 “Çün bulmaya anda kimse râhat

Fûlk-i felege gerek felâket” (M. N. Doğan, 2023:77)

“Mademki kimse felek gemisinde rahat etmiyor, o zaman ona felaket gerektir.”

“Eğër/-sA” Şart İşlevinde Kullanıldığı Tümceler

84. 533. beytin birinci mısra'ında *dirîğ edersin* yüklemi, *mey nûrını* ise doğrudan nesneyi ifade etmektedir. İkinci mısra'da *mâh-ı dili, zîr-i miğ edersin* yüklemının doğrudan nesnesini oluşturmaktadır. *Mey nûrını çün dirîğ edersin, zîr-i miğ edersin* yüklemını şart işleviyle nitelemektedir:

533 “Mey nûrını *çün* dirîğ edersin

Mâh-ı dili zîr-i miğ edersin” (M. N. Doğan, 2023:38)

“Şarap gibi nurunu benden esirgersen gönül ayını bulut altına gizlemiş gibi olursun.”

85. 1493. beyitte *himmət eyler* yüklemi, *tayy-ı mekâna* ise doğrudan nesneyi meydana getirmektedir. *Sebkat eyler* ikinci mısra'ın yüklemını, *eczâ-yı zemâne* ise doğrudan nesnesini oluşturmaktadır. *Çün tayy-ı mekâna himmet eyler, sebkât eyler* yüklemını şart işleviyle nitelemektedir:

1493 “Çün tayy-ı mekâna himmet eyler

Eczâ-yı zemâne sebkât eyler” (M. N. Doğan, 2023:105)

“Tayy-ı mekana himmet eylese zamanın bölümlerini aşarak ilerler.”

Yararlanma/Faydalanma Rolüyle İlişkin “-nIn için / -(y)A” İşlevinde Kullanımına Dair Bir Örnek

86. 1066. beytin ilk mısra'ında *dil-sûz oldı* yüklem, *Hüsn özne* ve *senin-çün* de zarf görevinde karşımıza çıkmaktadır. İkinci mısra'da *insâf kıl* yüklemi, *dil-efrûz* özneyi, *imdi* ise zarfı oluşturmaktadır. Bu beyitte *çün, seninle* öbek kurarak yararlanma/faydalanma/özgünlük anlamı katmaktadır. Diğer örneklerin aksine *çün*, tümlecın (*senin*) sağında yer almaktadır:

1066 “Kim Hüsn *senin-çün* oldı dil-sûz

İnsâf kıl imdi ey dil-efrûz” (M. N. Doğan, 2023:74)

“Hüsn'ün gönlü senin için yanıp tutuşur. İnsaf eyle ona ey gönül aydınlatan.”

“-mAk/-mAsI için” Amaç İşleviyle Kullanımına Dair Bir Örnek

87. 1122. beytin ilk mısra'ında *tıfl-ı şerer* özneyi, *o dil-figârı* ise doğrudan nesneyi ifade etmektedir. İkinci mısra'da *beslerdi* yüklemi *her diyârı* da doğrudan nesneyi oluşturmaktadır. *Çün, yaka* tam çekimli eylemi ile öbek oluşturmakta ve tümceye *-mAsI için* ifadesinde amaç anlamı katmaktadır. Bu nedenle *çün yaka, beslerdi* tümcesinin zarfını meydana getirmektedir:

1122 “Çün tıfl-ı şerer o dil-figârı

Beslerdi ki yaka her diyârı” (M. N. Doğan, 2023:78)

“O dertli er, bir kıvılcım çocuğu her yeri yakması için beslerdi.”

“-(y)ArAk” Durum Zarf-Fiili İşleviyle Kullanımına

Dair Bir Örnek

88. 1568. beytin ilk mısra'ında *zerre-i aşka* dolaylı nesne, *mazhar etdin* ise yüklemidir. İkinci mısra'da ise *Hurşîde* dolaylı nesneyi, *başım* doğrudan nesneyi, *berâber etdin* ise yüklemi ifade etmektedir. *Çün zerre-i aşka mazhar etdin, berâber etdin* yüklemının zarfını oluşturmaktadır:

1568 “Çün zerre-i aşka mazhar etdin

Hurşîde başım berâber etdin” (M. N. Doğan, 2023:110)

“Beni aşkın zerresine mazhar ederek güneşe başımı erdirdin.”

“Bir de/Ve/Ve Bir de” Bağlaç İşleviyle Kullanımına

Dair Bir Örnek

89. 1705. beytin ilk mısra'ı olan *çün Aşk ile Gayret ol semen-ber, vardılar* yüklemının öznesini oluşturmaktadır. *Ol kal'aya* doğrudan nesneyi, *berâber* ise zarfı meydana getirmektedir:

1705 “Çün Aşk ile Gayret ol semen-ber

Ol kal'aya vardılar berâber” (M. N. Doğan, 2023:121)

“Aşk ile Gayret ve bir de yasemin tenli o güzel, o kaleye beraber vardılar.”

Sonuç

Çün edatı, tarihi Türkçenin gelişim evresinde görüldüğü üzere birçok farklı anlam ve işlevde kullanıldığı gibi, Hüsn ü Aşk'ta da çeşitli işlevlerle karşımıza çıkmaktadır. Eserde *çün* edatının; -*DIĞI için*, -*DIĞIndAn dolayı/çünkü*, -*DIĞIndA*, -(y)*IncA*, *gerçi*, *her ne kadar*, -*DIktAn sonra/-Ip*, *hem ... hem/hem-üstelik*, *gibi/-DIĞI gibi/benzer*, -*DIkÇA*, *mademki*, *eğer/-sA*, -*nIn için/-(y)A*, -*mAk/-mAsI için*, -(y)*ArAk*, *bir de/ve/ve bir de* işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Bunların içerisinde *çün*ün en sık, -*DIĞIndA* ve -(y)*IncA* zarf-fiillerinin yerine kullanıldığına şahit olmaktadır. Bu kullanımının yanı sıra; *gibi/-DIĞI gibi/benzer* anlamının ve -*DIĞI için*, -*DIĞIndAn dolayı/çünkü* işlevli tümcelerin de yaygın olduğu dikkat çekmektedir.

Çün edatının işlevsel özelliklerinin haricinde, tümce içerisindeki sözdizimsel yapısı ve konumu da önem arz etmektedir. Buna göre *çün*ün tam çekimli eylemlerden (*çün bastı*) önce gelip solda öbek başı olarak yer alması ve biçimbirim formunda olmaması, tümcelerin ve bazı öbeklerin sol taraftan yönetildiğini kanıtlamaktadır. *Çün* edatı henüz biçimbirim formu kazanmadığından, eylemle bağ kurduğu tümceler çözümlenirken eylem öbeği dışında tutulmuştur. Ancak bu eylemlerin yan tümce oluşturup zarflaştığı yani ana eyleme bağlandığı durumlarda, *çün* de yan tümceyle beraber düşünülmüş ve ona dahil edilerek çözümlenmiştir. Eserde, edatın biçimbirime eklendiğine dair örnekler de mevcuttur. Bu örnekler; 1025. beyitte *atdığı-çün*, 1066. beyitte ise *senin-çün* olarak yer almaktadır. Nadir de olsa 74. ve 324. beyitlerde ise *çün*ün, tam çekimli eylemlerden sonra geldiğine rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra edatın; *çünkim*, *hemçün*, *çünkü* kullanımları da mevcuttur.

Etik Beyan

“Hüsn ü Aşk'ta 'Çün' Edatının İşlevleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Argunşah, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Avşar, Z. (2022). *Hüsn ü Aşk: Manzum Çeviri*. İstanbul: Tedev Yayınları.
- Babacan, İ. (2010). Hüsn ü Aşk'ta Sebki Hindî Tesiri. *Türkbilig*, 1-24.
- Bingöl, U. (2013). Hüsn ü Aşk Mesnevisinde şahısların dünyası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 206-229.
- Boltabayev, S. (2023). Bâburnâme'de çün bağlama edatının kullanımı ve işlevleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, 663-678.
- Çakmak, C. (2013). Birleşik zarf-fiil kavramı ve çağdaş Türk lehçelerinde görünüşleri. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 13-30.
- Demirbilek, S. (2012). Garib-nâme'de bazı merhun beyitlerde "kim" bağlama edatlı cümle ile "çün" cümle başı edatı arasındaki ilgiler. *Studies of the Ottoman Domain*, 2(3), 41-46.
- Doğan, A. T. (2021). Yapı ve anlam bakımından Yunus Emre Divanı'nda çekim edatları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı*, 9-30.
- Doğan, E. (2006). 'Ahlâk-ı Alâî'deki 'Çün'lü birleşik cümle yapıları. *Bellekten*, 54(2), 29-40.
- Doğan, M. N. (2023). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 01.11.2023, Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78443/seyh-galib--husn-u-ask.html>
- Eckmann, J. (2013). *Çağatayca el kitabı*. Çev. Günay Karaağaç, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gözik, M. A. (2020). Yazımdan yayıma Hüsn ü Aşk'ın Serencâmı-II. *Türkiyat Mecmuası*, 30(2), 531-562.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiiller. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 125-144.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gültekin, İ. (2011). Hüsn ü Aşk'ın anlam dünyası ve Hüsn ü Aşk bağlamında Şeyh Galib'in üslup özellikleri (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Holbrook, V. R. (2017). Hüsn ü Aşk'ın arkeolojisi-I. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 41-50.
- Kaya, F. (2019). Abdülbâki Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî adlı eserinde 'çün'lü cümleler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 293-308.
- Kurtgel, A. (2022). Vatikan nüshasına göre Risâletü'n-Nushiyye'nin dil ve imla özellikleri üzerine bazı tespitler. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 7(3), 342-381.
- Kurtgel, A. (2023). Vatikan nüshasına göre Yunus Emre Dîvânı'nın dil ve imla özellikleri üzerine bazı tespitler. *Gencine Klasik Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 14-59.
- Okçu, N. (1999). Hüsn ü Aşk. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 01.11.2023, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/husn-u-ask>
- Tiken, K. (1999). Türkiye Türkçesinde basit ve birleşik zarf-fiillerin ifade ve işlevleri. *Bellekten*, 47, 279-364.
- Yüceol Özezen, M. (2018). Türkçede zarf-fiiller ve zarf-fiillerde yapılaşma süreçleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 79-97.

EXTENDED ABSTRACT

Hüsn ü Aşk is a masnavi was written by Şeyh Galib in 1782-3. The topic of Hüsn ü Aşk that was written is mef'ûlü/mefâ'ilün/fe'ûlün with aruz prosody is sufism. In the part of sebab-i telif where the reason of writing of work is expressed, Şeyh Galib states that he wrote the work after Nâbî's work *Hayrâbâd* was praised in a divan where he was present and since it was said that a new one could not be written instead. Thereupon Şeyh Galib wrote Hüsn ü Aşk in six months. The number of couplets in the part of masnavi is 2041 but this number is reached to 2101 with four tardiyyes. Şeyh Galib praises Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî and his own father Mustafa Reşif Efendi at the beginning of the work and after that passes to the part of sebab-i telif. When sebab-i telif finished, Şeyh Galib entered into work. Although 55 manuscripts of Hüsn ü Aşk were detected until today, eight of these were before 1213/1799 whereas twenty-six of them were copied between 1216-1312/1802-1895. About the remaining twenty-one copy, there is no information. Their copying and copyist are not known. The oldest copy of Hüsn ü Aşk is at Süleymaniye Library. It is registered in the part of Halet Efendi at number 171. This copy dates back to 1197/1783 and was written Şeyh Galib's own script. In this work, the functions of çün preposition in Hüsn ü Aşk were examined. The çün/çü preposition was borrowed from Persian with texts of the Islamic period. The old form of this word was çigün which consisted of çî and gûn words in the Pahlavi language. This word became Turkish in the Chagatay Turkish period. After becoming Turkish it was started to use as çün and çü. Çün preposition was used in the meanings of "mademki, demek ki ve değil mi

ki" in Hüsrev ü Şîrîn masnavi which was written with Khwarezm Turkish. Poets of Chagatay Turkish such as Lutfî, Şeyhzâde Atayî ve Yusuf Emîrî used this preposition to constitute prosody. They sometimes have transformed it into *çü*. Even though the use of *çün* form of this preposition has been demolished after XIX. century, it has remained its existence at times in the works of some poets and writers. The meaning, syntax structure, and place of use of *çün* preposition differ from work to work and century to century. *Çün* preposition is seen in Chagatay Turkish such: "*mademki; zira; demek ki, öyleyse; artık; vakta ki*". In Khwarezm Turkish, it has "*eğer; zira; gibi*" functions. In Kipczak Turkish *çün* preposition was used with the meanings "*eğer; artık; madem ki; fakat; gibi, -dığı gibi, sanki, adeta; zira, nasıl olsa; vakta ki, -dığı zaman, -dığı takdirde; -dığı için, -dıktan sonra*". In Old Anatolian Turkish when the *çün* has a preposition function it carries *gibi* meaning. However, when it has a conjunction meaning with the words *çünkü* and *çünkü* it expresses the meanings of "*çünkü, zira, -dığı için; mademki, değil mi ki, -dığına/-eceğine göre; -dığı için, -dığından dolayı; -ınca, -dığı zaman; -dıktan/-mesinden sonra, -mesi ardınca; -ıncaya kadar; eğer, -(ma)-(y)ınca, -(ma)dığı takdirde, -r/-mez ise; gerçi, her ne kadar... -se de, -se de; fakat; o halde, öyleyse; -r iken, -dığı sırada*". Besides these in this work, this preposition takes place in Hüsn ü Aşk with that functions: *-DIĞI için, -DIĞIndAn dolayı/çünkü, -DIĞIndA, -(y)Inca, gerçi, her ne kadar, -DIktAn sonra/-Ip, hem ... hem/hem-üstelik, gibi/-DIĞI gibi/benzer, -DIkÇA, mademki, eğer/-sA, -nIn için/-(y)A, -mAk/-mAsI için, -(y)ArAk, bir de/ve/ve bir de*. Among these, we see that *çün* is most frequently used instead of the gerunds *-DIĞIndA* and *-(y)Inca*. In addition to this use; It is noteworthy that the meaning of *gibi/-DIĞI gibi/benzer* and *-DIĞI için, -DIĞIndAn dolayı/çünkü* are also common. Except for functional features, the place of its syntactic structure position is also important. *Çün* locates before finite verbs (*çün bastı*) and it is not in the form of a morpheme. This proves that some phrases are governed from the left side. In this work, since *çün* does not have a morpheme form, while sentences where that correlate with verbs were analyzed were excluded from verb phrases. However, in the case of becoming adverb of these verbs as creating subordinate clauses namely in the case of relating to the main sentence, *çün* was thought with subordinate clauses and it was analyzed by including it. There are also examples where *çün* attached to morphemes. These examples are in couplet 1025 (*atdığı-çün*) and in couplet 1066 (*senin-çün*). Although rare, it can be seen that in the 74th and 324th couplets, *çün* comes after the fully inflected verbs. In addition to these; *çünkü, hemçün, çünkü* prepositions are also used.